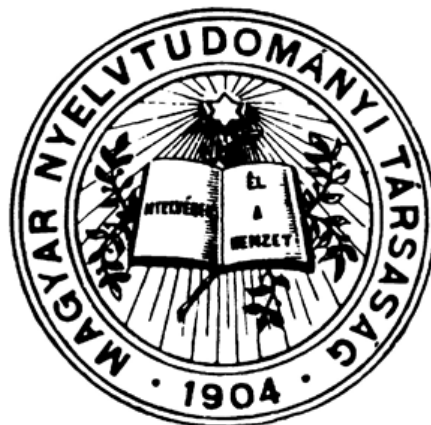

**ELTE Savaria Egyetemi Központ
Magyar Nyelvtudományi Tanszék**

**Magyar Nyelvtudományi Társaság
Szemere Gyula anyanyelv-pedagógiai
kutatócsoport**

VII. Vályi András anyanyelv-pedagógiai konferencia

Tanulástámogató anyanyelvi nevelés

ABSZTRAKTOK

2021. november 27.

**Eötvös Loránd Tudományegyetem
Savaria Egyetemi Központ, Szombathely**

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

Élménynyelvtanóra élőnyelvi korpusz alapján

Minya Károly

Nyíregyházi Egyetem, Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet

minya.karoly@gmail.com

Közismert tétel, kikopott közhely, hogy a nyelvtanóra száraz, unalmas és egyhangú. Ennek élvezetesebbé tételében segíthet a jól megválasztott indukciós szöveg, a nyelvtani kategóriák illusztrálására szolgáló kifejezés, korpusz. Elsősorban a helyesírást, valamint a leró nyelvtani ismereteket elmélyítő órákon van kiemelt szerepe. Nyilvánvaló, hogy a tanulással, nevelő célzattal, erkölcsi példamutatással szolgáló szépirodalmi művek, kötelező olvasmányok részleteivel élnek elsősorban a pedagógusok, azonban lehet szélesíteni a spektrumot. Ebben kíván segítséget nyújtani az előadás. A diákokhoz közel álló újszerű példanyag lehet a szóalkotás módjait neologizmusok segítségével bemutató korpusz. Például a szóösszetételre a *plázageneráció*, *okoskamera*, *drónszelfi*; a szóképzésre a *szelfizik*, *mikrózható*, *matricásítás*; a szórövidítésre a *mobteló*, *brutál*, *feszt*; a szórövidülésre és képzésre a *kombó*, *kimaxol*, *leki pali*. Ez utóbbi kifejezéshez kapcsolódóan a nyelvhelyesség tanítása során lehetőség van arra, hogy a szemléltető példa a diákokhoz még közelebb álló legyen: az ő dolgozataiban született spontán neologizmusok, sikertelen és megmosolyogtató mondatok, kifejezések. Példák a szótévesztésre: *Móricz kezdetben **naturista** író volt. A jövőbe érve Ádám és Lucifer körülsétálnak a **flaszteren**. Balassi verseket ír Annához, melyekből **ciklonokat** alkot.* A szókincsfejlesztő, nyelvhasználati gyakorlatok természetesen szorosan kapcsolódhatnak az irodalmi ismeretekhez: vajon melyik irodalmi mű elemzésében szerepel az adott kifejezés? Hasonlóképpen az újszerűség és az érdekesség lehet a mondattan tanításakor is a szemléltető korpusz jellemzője. A kreativitást is igénybe véve mindezt a világ legismertebb szójátékával, a Scrabble-lel lehet erősíteni. Erről is kíván szólni az előadás.

Információfeldolgozás és tanulástámogatás online környezetben

Gonda Zsuzsa
ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszék
gonda.zsuzsa@btk.elte.hu

A pandémia alatti digitális oktatás alapvetően változtatta meg a tanulási-tanítási folyamat színterét, és ennek megfelelően célját, módszereit és eszközeit (ADOM 2020, Czirfusz et al. 2020). A nemzetközi és hazai vizsgálatok bizonyítják, hogy az online oktatási környezet hatására előtérbe került a tanulói autonómia, az önálló információfeldolgozás és tanulás (Gonda 2020, Gökhan 2020; Greyling 2020; Constantinovits–Vladár 2021). Az előadás 40 magyar szakos pedagógussal felvett interjú eredményein keresztül mutatja be, hogy milyen tapasztalatokat szereztek a magyartanárok a diákok online információfeldolgozásának a hatékonyságával kapcsolatban, és milyen online jó gyakorlatokat dolgoztak ki a tanulás támogatására az anyanyelvi órán.

Az anyanyelvi nevelés irányai és módszerei a kárpátaljai magyar iskolákban

Beregszászi Anikó

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

banikobaniko@gmail.com

Az elmúlt közel 20 évben a kárpátaljai magyar közösség magyar iskoláiban folyó anyanyelvi nevelésben több fontos változás is történt, melyek közül a leglényegesebb az a tantárgypedagógiai reform, amely az Iskola 2000 vizsgálat eredményeire alapozva a 2005-ben megjelent Magyar nyelv tantervvvel indult útjára, és a korábbi felcserélő szemlélet helyett a hozzáadó szemléletet és a szituációhoz igazodó nyelvhasználat képességének kialakítását kodifikálta a kárpátaljai magyar közösség nyelvhasználatának jellemzőit figyelembe véve. Ez a 2005-ös tanterv, majd a 2010-ben ennek alapján készült középiskolai osztályokra vonatkozó Magyar nyelv tanterv sok tekintetben előre mutató volt, a középiskolai osztályok esetében pedig addig a régióban példa nélküli módon megváltoztatta a tananyagtartalmat, a grammatikai ismeretek céltalan oktatása/ismétlése helyett a szóbeli és írásbeli nyelvhasználati készségek fejlesztésére helyezve a hangsúlyt. Ezekhez a tantervekhez igazodva 2005 és 2011 között új tankönyvek, módszertani segédletek jelentek meg, melyekben a hozzáadó szemlélet mellett hangsúlyosan jelentek meg a kárpátaljai magyar nyelvhasználat jellemzői. A középiskolai tananyagtartalomban, mely stilisztikai, szociolingvisztikai és retorikai ismeretekre épült, olyan témák jelentek meg, amelyek a nyelvi otthonosságérzet és a nyelvi tolerancia kialakítását célozták, figyelembe véve, hogy a kárpátaljai magyarság a magyar nyelvterület peremén élő kétnyelvű beszélőközösség.

Fontos állomása volt a tantárgypedagógiai reformnak a 2017-es év, amikor sikerült megváltoztatni a kárpátaljai magyar középiskolai magyar nyelv érettségi követelményrendszerét, tartalmát és formáját, és elértük, hogy a kárpátaljai magyar gyerekek magyar nyelv érettségi vizsgáját megfellejtessék a magyarországi magyar nyelv és irodalom középszintű érettséginek.

Miközben a szakmai munka az anyanyelvi nevelés megújításáért eredményesen folyt, az ukrainai társadalom súlyos válságba merült, a kárpátaljai magyar közösség egyre nehezebb gazdasági és politikai helyzetbe került, a 2017-es oktatási törvény óta a magyar nyelvű közoktatás léte is veszélyben van. A kárpátaljai magyar iskolák komoly politikai nyomásnak vannak kitéve és súlyos tanárhiánnyal küzdenek.

Ilyen oktatáspolitikai helyzetben a kárpátaljai magyar közösségnek fokozottan felelősséget kell vállalnia az anyanyelvi nevelés tartalmáért és eredményességéért. Ehelyett azonban váratlan (és vállalhatatlan) fordulatok következtek be a módszerek és a tananyagtartalom alakításában, melyek nem előre, hanem sokkal inkább a múltba mutatók.

Jelen előadásban a kárpátaljai magyar iskolákban folyó anyanyelvi nevelés elmúlt 20 évéről, jelenének állapotáról és a lehetséges jövőről lesz szó.

Helyesírás-tanítás és -tanulás az online térben

Vörös Ferenc

ELTE BDPK Magyar Nyelvtudományi Tanszék

voros.ferenc@sek.elte.hu

A helyesírás-tanítás módszertanának nagy hagyományai vannak a magyartanításban. Számos nyomtatott eszköz tanítást és tanulást egyaránt szolgáló eszköz áll a magyar szakos kollégák rendelkezésére. A koronavírus-járvány során online oktatásra átálló köz- és felsőoktatás ezen a területen is új kihívásokkal szembesült. Az idősebb nemzedékhez tartozó tanárok egy része el sem tudta képzelni, miként lehet módszertanilag kiforrott és hatékony technikákat alkalmazni az online térben a helyesírási kompetencia és a korábban megszerzett ismeretek szinten tartására, illetőleg fejlesztésére. Ugyancsak sokakban vetődött fel: **a)** ki lehet-e váltani a rendelkezésre álló szoftverek segítségével a jelenléti oktatás során kialakított, jól beváltak tűnő helyesírás-tanítási módszereket; **b)** miként építhetők be az online helyesírás-tanítás technikái a pandémia elmúltával a napi rutinba; **c)** az online feladattípusokkal milyen hatékonysággal képesek támogatni a tanulók helyesírási önképzését. Az előadás ezeknek a kérdéseknek a megválaszolását tűzi ki célul. A prezentációhoz a 2020/2021-es Implom József Középiskolai Helyesírási Verseny megyei és Kárpát-medencei fordulójához készült feladatok közül, valamint az előadó több éves digitális tananyagfejlesztéséhez kapcsolódó adatbázisból történik meg a példaanyag kiválasztása. A válogatás során néhány olyan feladatot is láthatnak az érdeklődők, amelyek a jelenleg még folyamatban lévő EFOP 3.4.3. kurzuskidolgozásnak az EFOP 3.4.3 projektje keretében készülnek az egyetemi oktatáshoz.

SZEKCIÓ-ELŐADÁSOK

A tanulás támogatása a *Tanítsunk Magyarorszáért!* programban

Antalné Szabó Ágnes

ELTE Bölcsészettudományi Kar, Tanárképző Központ

a.szabo.agnes@btk.elte.hu

Kulcsszók: társadalmi felelősségvállalás, mentorprogram, hátrányos helyzet, tanulás, kommunikáció

A *Tanítsunk Magyarorszáért!* program 11 egyetem részvételével működő kortárs mentorprogram, amelyben egyetemi hallgatók mentorálnak hátrányos helyzetű településeken élő általános iskolai tanulókat. A program célja támogatást adni a kisdíákoknak a tanulásban, a pályaválasztásban, abban, hogy kinyíljon számukra a világ, hogy képesek legyenek kihozni magukból a legtöbbet. A mentorok tevékenységét iskolai koordinátorok, egyetemi oktatók és kísérő kurzusok segítik. Az ELTE 2020 óta vesz részt a programban. Az előadás bemutatja a főbb eredményeket, kiemelten foglalkozik a kommunikációval és a tanulásfejlesztéssel. A mentorhallgatók beszámolóí alapján példákat mutat be a mentorálásban alkalmazott jó gyakorlatokra. Egy kérdőíves vizsgálat eredményeire építve összefoglalja a digitális oktatás idején végzett mentorálás főbb sajátosságait, kitérve a nehézségekre és az eredményekre. A mentorprogram tanulságai hasznosak lehetnek az iskolai gyakorlatban és a tanárképzés továbbfejlesztésében egyaránt.

A páros és a csoportmunka kommunikációs mintázatai

Asztalos Anikó

ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola

aniko880916@gmail.com

A páros és a csoportmunka olyan szervezési módok, amelyek növelhetik a tanulók beszédidejét és annak hosszát, hiszen az idejük alatt megnő a diákok egymás közötti interakcióinak száma (Tough 1979; Boud et al. 1985, idézi Watson 2002; Johnson–Johnson 1987, idézi Mészáros 1998). Az előadásban bemutatott kutatás arra keresi a választ, hogy vannak-e szignifikáns eltérések a tanulói beszédfordulók és megnyilatkozástípusok gyakorisága, hossza között aszerint, hogy frontális vagy nem frontális munkaforma érvényesül a tanórákon. További kérdés, hogy hogyan írható le a páros vagy a csoportmunka kommunikációs mintázata.

A kutatás a tanulói beszédfordulókban megjelenő megnyilatkozástípusokat a páros, valamint a csoportmunka során nagyobb, a közös feladatmegoldás mintázatát tükröző egységek alá rendeli (Bales 1951; Bennett et al. 2012). A kutatás hipotézisei: 1. Azokon a tanórákon, ahol a páros munka és a csoportmunka megjelenik, nagyobb a tanulók beszédfordulóinak és az őket alkotó megnyilatkozásoknak a gyakorisága, valamint szignifikánsan hosszabb az időbeli terjedelmük is. 2. A páros és a csoportmunkában többféle kommunikációs séma azonosítható, amely alapján a feladatmegoldási stratégia leírható a tanulók beszédében.

A kutatás 6 tanóra videóra és diktafonra rögzített anyaga alapján azt mutatja be, hogy a vizsgált paraméterek (például a tanulói beszédfordulók és az őket alkotó megnyilatkozástípusok gyakorisága és átlagos hossza, a megnyilatkozástípusok diverzitása stb.) hogyan realizálódnak a munkaformák változásának függvényében, illetve milyen kommunikációs mintázatot mutat a tanulók beszéde a nem frontális órarészek ideje alatt. Az adatok értékelését az ELAN 5.9 szoftver mellett az SPSS 17.0 szoftverrel végeztem (Kolmogorov–Smirnov-teszt, páros T-teszt). Az eredmények árnyalják a csoportkommunikációs séma fogalmát, és a csoportkommunikációs stratégia szabályszerűségeit, valamint a tanulók beszédfordulóinak, megnyilatkozástípusainak, szomszédsági párjainak jellemzőit. Az eredmények ismeretében a pedagógusok tudatosabban kommunikálhatnak diákjaikkal, tervezhetnek tanórákat, és hatékonyabban fejleszthetik a tanulók beszéd- és kifejezőképességét.

Metanyelvi elemek szimmetrikus asszociációinak vizsgálata

Bácsi János (Szegedi Tudományegyetem BTK, Juhász Gyula Gyakorló Általános és Alapfokú Művészeti Iskolája) – **Bagi Bernadett** (Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógiai Kar) – **Dr. Kocsisné Kálló Veronika** (Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógiai Kar)
bacsi@jgypk.szte.hu, bagiszarvas@gmail.com

Előadásunk a metanyelv szemantikájára vonatkozik, az általános iskolai tankönyvekben szereplő metanyelvi fogalmakra. Azért választottuk ezt a témát, mert úgy gondoljuk, hogy a metanyelvben fellelhető szimmetrikus asszociációk segíthetnek az anyanyelvi fogalmak sikeresebb és tudatosabb tanításában. Szimmetrikus asszociáción azt értjük, ha egy hívószó az egyik csoportnál létrehoz egy szemantikai struktúrát (például a *madár* fogalomhoz létrejött szemantikai struktúra elemei a következők lesznek: *szárnny*, *tojás*, *repül*, *csőr*, *stb.*), akkor a kontrollcsoportnál hívószóként megadott struktúraelemek (*szárnny*, *tojás*, *repül*, *csőr*, *stb.*) asszociáljak-e az őket létrehozó fogalmat (*madár*). Ha igen (például a *szárnny* szó asszociációja a *madár* fogalmat), akkor ezt szimmetrikus asszociációnak nevezzük. Ha egy hívószóhoz kapcsolódó szemantikai struktúra elemei közül több is létrehozza az eredeti hívószót, akkor minősíthető szimmetrikus vagy részben szimmetrikus szemantikai struktúrának.

A vizsgálathoz a következő öt anyanyelvkönyvekben szereplő fogalmat választottuk: *állítmány*, *főnév*, *hasonulás*, *szóalkotás*, *toldalék*. Azért ezeket, mert próbáltuk lefedni a nyelv valamennyi szintjét, hiszen a *hasonulás* a fonológiához, a *főnév* és a *toldalék* a morfológiához, az *állítmány* a szintaxishoz, a *szóalkotás* pedig vagy a morfológiához, vagy a szintaxishoz tartozik attól függően, hogy éppen a szóalkotás melyik módjáról van szó.

Előadásunkban kutatásunk eredményeit mutatjuk be, amelytől azt várjuk, hogy a metanyelvben feltérképezett szimmetrikus asszociációk vagy szimmetrikus szemantikai struktúrák feltérképezése segíthet a metanyelvi fogalmak tanításának tudatos tervezésében.

Grammatikatanítás magyar szakos tanárjelöltek szemszögéből

Bartha Blanka
Miskolci Egyetem BTK
blankabartha20@gmail.com

Az előadás célja, hogy számot adjon a magyar szakos tanárjelöltek grammatikatanításhoz fűződő viszonyáról. A kutatás kétféle adatgyűjtési módszerre támaszkodik: egy 80 magyartanárjelölttel készült fókuszcsoporthoz tartozó interjúra és egy általuk kitöltött anonim, online kérdőívre. A tanárjelöltek a magyar grammatikatanítási szokásaikról, a közoktatásban és a felsőoktatásban szerzett tapasztalataikról és a grammatikatanítás hasznosságáról számoltak be a kérdőívben és az interjú során. A kutatás összegzi a résztvevők klasszikus leíró nyelvtan tanításával kapcsolatos tapasztalatait és a képzésükben való paradigmaváltás szükségességét hangsúlyozza.

Játék alapú tanulás az anyanyelvi nevelésben

Boronkai Dóra

Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar
doriboronkai@gmail.com

Kulcsszók: játék alapú tanulás, motiváció, kompetenciafejlesztés, anyanyelvi nevelés

A játék tanulási folyamatban való felhasználása már régóta része a pedagógiának, napjainkban azonban egyre inkább megjelenik a teljes tanulási folyamat játék alapúvá tétele különböző tantárgyak, így az anyanyelv oktatása során is. Napjaink tanulásszervezési módszereinek fő célja annak az öt alapvető képességnek (tudásépítés, együttműködési készségek, IKT használat, problémamegoldás, önszabályozás) a fejlesztése, amelyek az információs társadalomban való boldoguláshoz elengedhetetlenek. A játék alapú tanulás akár offline, akár online környezetben megvalósuló típusai kiválóan fejlesztik ezeket a képességeket. További előnyük, hogy tantárgyakon átívelő jellegük miatt egyidejűleg alkalmasak a különböző keresztkompetenciák, pl. a szövegértés és szövegalkotás fejlesztésére is. E tevékenységek nemcsak érdekesebbé teszik a tananyagot, de a diákok tanulási kedvét és eredményességét is fokozzák, így az új generációk motiválására is alkalmasak. Az előadás a játék alapú tanulás módszertanának rövid áttekintése után példákat mutat be az egyes típusok (pl. társasjáték, kincskereső, szabadulószooba) anyanyelvi nevelésben történő felhasználására, és a gamifikált értékelési rendszer pedagógiai gyakorlatban való alkalmazási lehetőségeire.

Tájnyelvi szavak tanítása digitális környezetben

Gecsei Edit

Csornai Széchenyi István Általános Iskola

gecseiedit21@gmail.com

Előadásomban iskolánk Örökségprogramját mutatom be, amelynek címe: Indulj el egy úton! Az egyéves tehetségfejlesztő program során a nyugati és az északkeleti nyelvjárás felfedező, identitásfejlesztő erejével bepillantunk a rábaközi és a szabolcsi kultúrába.

A programba bevont tanulók nyelvi, művészeti, zenei, írói tehetségígéretek hetedik és nyolcadik évfolyamon. Az egyéves fejlesztő munkánk során a Gardner-féle csoportosítással dolgoztunk, amely szerint a világot a nyelv, a matematikai–logikai elemzés, a zenei gondolkodás, vagy a test segítségével mások és önmagunk megfigyelésén keresztül ismerjük meg.

A tehetség típusokat a hatékony kommunikációs, a társas képességek és az önismeret fejlesztésével, a tanulás tanulásával indítottuk el a tehetségkibontakoztatás útján. Örökségprogramunk a múlt üzenetének megfejtésétől az értékmegőrző és alkotó munkáig terjedt. Nyelv, zene, vizuális kultúra, számítógépes alkotás teremtette meg a komplexitást. Tanítványaink megértették, hogy a nyelvjárások miért voltak a helyi kultúra hordozói. Munkánk során életre kelt a szabolcsi és a rábaközi tájszótár. Megelevenítettük a házakban folyó életet. Párbeszéd, dramatikus improvizációk, szomszéd- és falucsúfolók, vásári kikiáltók születtek és kerültek bemutatásra. A kreativitást, a játék örömeit helyeztük előtérbe az életjátékoknál, amikor megfigyeltük, hogy melyik térségben hogyan hívták a mesterembereket, ki mivel foglalkozott, hogyan arattak, milyen munkadalokat énekeltek. Módszereinket az agy-szív-kéz összekötése jellemzi, amiben előtérbe került a problémamegoldás és a mozgás. A beszédgyakorlatok, a tájszavas szórejtvények és játékok hozzájárultak az anyanyelvi szocializációhoz, a szülőföld megismeréséhez, az identitás fejlesztéséhez. Szemléletformáló munkánk gazdagodott, tanítványaink jártasságot szereztek a nyelvi játékok, a kép- és szórejtvények készítésében, a kreativitás és az IKT összekapcsolásával. A Redmenta és a LearningApps felületén létrehozott, a tájnyelvet játékos formában megjelenítő feladatok biztosították az alkotás és a játék örömeit. Ezek az interaktív játékok nagy motivációs bázissal bírtak és nagy sikert arattak tanítványaink körében. Az intellektuális képességek, a kreativitás, az önismeret, a társas készségek fejlesztésével az értéktáró, -őrző, -alkotói attitűdöt fejlesztettük.

Az éves programot záró két napos tanulmányi kirándulás Szatmárcseke és környékén sajnos a Covid járvány miatt elmaradt.

Tanulástámogató szövegfeldolgozás az alsó tagozaton

G. Gődény Andrea
ELTE TÓK
gajdo.andrea@tok.elte.hu

Az élethosszig való tanulás elengedhetetlen része világunknak, amelyben az előrejelzések szerint a mai munkahelyek jelentős része tíz éven belül semmivé válik, s a mai kisiskolások 65 százalékának olyan munkája lesz, amely ma még egyáltalán nem létezik; azaz az állandó változásra, megújulásra való képesség a boldogulás alapfeltétele lesz. Az előadás arra kínál javaslatokat, hogyan alapozhatók és fejleszthetők ennek érdekében a tanulási képességek alsó tagozaton a szövegfeldolgozás keretében.

A tanári értékelés nem verbális jelei

Grund Ágnes

ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola, Alkalmazott nyelvészet doktori program

grundagi@gmail.com

Kulcsszavak: tanári kommunikáció, értékelés, értékelő megnyilatkozások, nem verbális kommunikáció

Minden beszédeseményben, így az osztálytermi kommunikációban is vizsgálható a verbális és a nem verbális kifejezőeszközök alkalmazása. A nem verbális kommunikáció nem egyszerűen kiegészítője a verbális közléseknek (Vörös 2015), a beszédkommunikációs kutatások kimutatták a nem verbális kommunikáció eszközeinek többirányú és meghatározó szerepét az interakciókban (Róka 2002). Jelen kutatás tárgyai a tanárok értékelő megnyilatkozásaival együttesen megjelenő, nem verbális, ezen belül a nem vokális kommunikációs eszközök (gesztusok, mimika, testmozgás, térközsabályozás, érintés), valamint ezen nem verbális jelek és a verbális tanári értékelő megnyilatkozások viszonya. A kutatás korpuszát végzős tanárjelölt hallgatók videós anyanyelvi órái, valamint a tanórák ELAN diskurzuslejegyző szoftverrel lejegyzett változatai alkotják. A kutatás célja hat kezdő pedagógus tanórájának elemzése alapján feltárni, hogy a verbális tanári értékelő megnyilatkozásokhoz milyen nem verbális jelek kapcsolódnak. A kutatás vizsgálja a nem verbális jelek típusainak pragmatikai funkcióját az értékelés beszédaktusához kapcsolódva, és példákkal szemlélteti őket. A reflektív elemzés segítheti a tanárjelölteket és a gyakorló pedagógusokat verbális és nem verbális tanári kommunikációjuk együttes megismerésében. Az eredmények hozzájárulhatnak az osztálytermi diskurzus sajátosságainak az árnyaltabb megismeréséhez.

Az online tanórák diskurzusai

Hollóy Zsolt

ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola

zsoltholloy@gmail.com

A diskurzus kutatás szerves részét képezi a 21. században az intézményspecifikus beszéd típusok elemzése (Iványi 2001), az osztálytermi diskurzus nemzetközi és hazai szakirodalma egyaránt jelentős. A tanórai diskurzusok kutatása többnyire a tanári és tanulói beszéd fordulók vizsgálatából áll, legyen szó azoknak hosszáról, gyakoriságáról, jellemző mintázatairól (Cazden 2001, Skidmore 2003, Walsh 2006, Antalné 2006, Boronkai 2008, Herbszt 2010, Király 2015, Gonda 2016, Gonda 2021, Asztalos 2020).

A Covid-19 járvány terjedése következtében a tanítás világszerte az online térbe helyeződött át, ez által új kihívásokat állítva a pedagógusok elé. A digitális tanórák diskurzusa sok szempontból különbözik a hagyományos osztályteremtől (Constantinovits-Vladár 2021, Orhan-Beyhan 2020, Czirfusz-Misley-Horváth 2020), azonban részletes, tanórai felvételeken alapuló vizsgálata ezeknek az óráknak eddig még nem történt meg.

Az előadás 5 videóra rögzített online anyanyelvi és irodalomóra alapján végzett diskurzuselemzési vizsgálat eredményeit mutatja be. Az eredmények megmutatják a hagyományos és a digitális tanórák diskurzusainak alapvető különbségeit, melyek mind szak módszertani, mind pedagógiai szempontból tanulással szolgálhatnak pedagógusoknak, tanárjelölteknek egyaránt.

A társasjáték mint a szövegalkotási képesség fejlesztésének egy tanórai lehetősége

Koós Ildikó – Zsiray Barbara
ELTE Pedagógia és Pszichológia Kar
koos.ildiko@ppk.elte.hu

Kulcsszavak: társasjáték-pedagógia; anyanyelvi nevelés; Sztorikocka; szövegalkotási képesség; módszertan

Előadásunk az élménypedagógia területén belül a társasjáték oktatási folyamatokban betöltött szerepével foglalkozik. Hipotézisünk, hogy akár ismert társasjátékok is sikeresen beemelhetők számos, konstruktív szemléletű iskolai társas tanulás-tanítási folyamatba. Középpontba helyeztük az anyanyelvi nevelés területét, mire nézve 2020-ban kérdőíves elővizsgálatot végeztünk. A vizsgálat igazolta a 9-10 éves tanulók pozitív attitűdjét a társasjátékok tanórai alkalmazásához; továbbá kiemelt pedagógiai eredmény a csoporton belüli pozitív együttműködés növekedése. E tézisek alapján jelenleg ÚNKP keretében zajló kutatásunk a Sztorikocka nevű játék eredményességét lehetőségként vizsgálja a szövegalkotási képesség fejlesztésében. 9-10 éves tanulók VIP-szavakkal írt fogalmazásainak szintaktikai és szemantikai minőségi és mennyiségi mutatóit elemeztük, majd a vizsgálati csoport tagjai 15 hétig pedagógus irányításával játszanak Sztorikockával. Előadásunkban az első kontroll-mérési pont grammatikai, valamint szintaktikai mutatókat mérő MLU és KFMU mérőszámainak elemzéseivel mutatjuk be a szóbeli- és írásbeli szövegalkotási képesség változásainak tendenciáit, mindezzel reflektálva az élménypedagógia pozitív tanulási hatásmechanizmusára.

A nyelvi napló módszere a szófajtan és az alaktan tanításában

Ludányi Zsófia

Eszterházy Károly Egyetem Magyar Nyelvészeti Tanszék

Nyelvtudományi Kutatóközpont, Nyelvtechnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Intézet

ludanyi.zsofia@nytud.hu

Az előadás egy olyan módszertani kezdeményezéshez kapcsolódik (Domonkosi–Ludányi 2020, Ludányi–Domonkosi 2021), amely eredményesen hangolja össze a nyelvmenedzselés-elméletet (Jernudd–Neustupný 1987) a konstruktivista pedagógia szemléletéhez illeszkedő problémaalapú tanulással (Boud–Feletti 1991). E szerint az elképzelés szerint az anyanyelvi neveléshez kapcsolódó ismeretanyag minden szintje és jelensége elérhető a tanulók által megtapasztalt nyelvi helyzetekből, problémákból kiindulva.

Az anyanyelvórákon hatékonyan alkalmazható módszernek tűnik a saját, valós nyelvi problémák, tapasztalatok megvitatása a tanulók által készített nyelvi naplók alapján. A naplóban olyan általuk megtapasztalt vagy másoktól hallott eseményeket kell bemutatniuk a tanulóknak, amelyekben valamilyen módon reflektáltak egy-egy nyelvi jelenségre: rácsodálkoztak, pozitívan vagy negatívan értékelték azt.

Az előadás azt járja körül, hogyan járulhat hozzá a nyelvi napló íratásának módszere a szófajtan és az alaktan témakörének sajátélmény-központú tanításához. A bemutatni kívánt kísérletben részt vevő 21 magyartanár szakos hallgató azt a feladatot kapta, hogy szófajtani, alaktani vonatkozású nyelvi jelenségeket jegyezzenek le naplójukban, és a nyelvi jelenség lejegyzésén túl fejtsek ki azt, hogy milyen, a Nemzeti Alaptantervben megjelenő anyanyelvi témakörökhöz tudnák azokat kapcsolni. Az előadásban a hallgatók által gyűjtött nyelvi jelenségekből, tanítási ötletekből kiindulva néhány konkrét, szófaj- és alaktani témakörök feldolgozására irányuló példát, gyakorlatot mutatok be.

Irodalom

- Boud, David – Feletti, Grahame (eds.) 1991. *The challenge of problem-based learning*. New York: St. Martin's Press.
- Domonkosi Ágnes – Ludányi Zsófia 2020. Problémaalapú szemlélet az anyanyelvi nevelésben. In: Istók Béla – Lőrincz Gábor – Lőrincz Julianna (szerk.): *Tankönyvkutatás – fordított tankönyvek – kétnyelvűség. A Variológiai kutatócsoport nemzetközi tankönyvkutató szimpóziumának előadásai*. Komárom: Selye János Egyetem. 177–192.
- Jernudd, Björn H. – Neustupný, Jiří Václav 1987. Language planning: for whom? In: Laforge, Lorne (ed.): *Proceedings of the International Colloquium on Language Planning*. Québec: Les Press de L'Université Laval. 69–84.
- Ludányi Zsófia – Domonkosi Ágnes 2021. Die Rolle von Sprachtagebüchern im problembasierten Unterricht von Ungarisch als Muttersprache. *Journal of Applied Technical and Educational Sciences* 11/1: 44–65.

Az újmédia szerepe az olvasóvá nevelésben

Nagy Balázs

Nyíregyházi Egyetem Óvó- és Tanítóképző Intézet

nagy.balazs@nye.hu

Az olvasóvá nevelés folyamata tudatos és irányított, az újabb kutatási eredményeket is figyelembe vevő eljárás kell legyen. Manapság ennek egyik fő akadályát sokan abban látják, hogy az újabb médiumok (internet, filmek, játékok) világa sokkal vonzóbbá válik a gyerekek számára. A társadalmi változásokkal azonban nem tudunk szembehelyezkedni, azokhoz alkalmazkodni kell. Az olvasói szokások megváltozása világméretű jelenség, s evidens, hogy a mai kor olvasói egyre több könyvön kívüli olvasási élménnyel találkoznak, ezért törekedni kell arra, hogy mindezeket felhasználjuk az olvasóvá nevelés érdekében. Tanulmányomban azt vizsgálom, hogyan támogathatják mindezt a közösségi hálózatok, illetve milyen online tartalmak segíthetik az olvasóvá válást és az olvasók orientálódását.

Új témák és módszerek a szociolingvisztikai szemlélet tanításához

Parapatics Andrea

Pannon Egyetem MFTK Magyar és Alkalmazott Nyelvtudományi Intézet

parapatics.andrea@mftk.uni-pannon.hu

A szociolingvisztikai szemlélet, azon belül a dialektológiai ismeretek tanításával kapcsolatos diskurzus az utóbbi években felélénkülni látszik, és egyre több kiadvány jelenik meg a pedagógusok munkájának a segítésére. Az előadás ezekből ad mutatót, és olyan, elsősorban digitális lehetőségeket ismertet, amelyek hatékonyan alkalmazhatók a nyelvi változatosság kérdésének élményszerű tanításához (is). Az előadás néhány újabb kutatási eredményre is kitér, amelyek a témakör elméleti háttérét kívánják aktuális információkkal bővíteni.

(El)gondolkodtató nyelvtantanítás

Schirm Anita

Szegedi Tudományegyetem BTK Magyar Nyelvészeti Tanszék

[**schirmanita@gmail.com**](mailto:schirmanita@gmail.com)

Az előadás a nyelvtantanítás problémáinak (ismeretek szabály alapú oktatása, a nyelvtan elidegenítése, a szépirodalmi példák túlsúlya) a felvillantása után hétköznapi szövegtípusokból, azaz filmsorozatokból, képregényekből, reklámokból, dalszövegekből, posztokból, tweetekből, mémekből származó példák segítségével a grice-e maximákon keresztül mutatja be, hogyan lehet szórakoztató módon, ám mégis (el)gondolkodtatva nyelvtani ismereteket átadni.

Szövegről szövegre! A tanulás támogatása dinamikus szövegtani megközelítésben

Zs. Sejtes Györgyi
Szegedi Tudományegyetem BTK
sejtes@gmail.com

A szövegértési képesség a világhoz való adaptálódás, az önálló tanulás elengedhetetlen feltétele. Az önszabályozott, önálló tanulás támogatása, azon belül a szövegértési képesség fejlesztése nemcsak a magyartanárok feladata, hanem tantárgyközi kompetenciának kell tekintenünk, valamennyi tantárgyi órán közvetett vagy közvetlen célként jelen kell lennie.

Az előadás fogódzót kíván nyújtani a pedagógusoknak ahhoz, hogy a saját tárgyukhoz tartozó szövegek strukturális és szaktárgyi tartalmi jellemzőinek tudása mellett megismerjék az olvasásuk megértésének, tanulásának megfelelő módját. Ehhez a szövegértésiképesség-fejlesztés alapjául szolgáló metakognitív tudást támogató pedagógiai, pszichológiai, nyelvi összetevők rendszerben láttatása lehet az egyik út a szöveg, a szövegtípusok, a szövegfajták fogalmainak tudatos alkalmazásával.

„aki megért /s megértet /egy népet /megéltet” – avagy miért szónokol(ja)nak a Z generációsok?

Szőke-Milinte Enikő

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Vitéz János Tanárképző Központ

szoke-milinte.eniko@btk.ppke.hu

A szónokversenyek népszerűsége az elmúlt húsz esztendőben töretlen, a Kárpát-medencei fiatalokat mozgósító Kossuth-szónokversenyen évről-évre több száz fiatal méretteti meg magát. Hogyan lehet népszerű egy kétezres éves műfaj a tehetségkutatók világában, miért kívánnak szóval győzni a résztvevők, amikor választhatnák a divatosabb, a Z generáció számára fogyaszthatóbb műfajokat is például a vlogokat influenszerként? Miért a ragaszkodás az „ősi” kötött formához, amikor ott a digitalizáció szabadsága, a tömegekhez eljutás lehetősége?

A kérdésre több válasz is adható, az előadás négy lehetséges választ tesz a vizsgálat tárgyává.

1. A retorikai szituáció önismeret: a rétor, a beszélő, miközben vizsgálja a témáját, felismeri, hogy a lét leglényegibb kérdéseit kell föltennie és megválaszolnia önmaga és hallgatósága számára. A válaszok felkutatása és kimunkálása a legmélyebb hitet és önbizalmat feltételezi, hiszen a nyilvánosság elé kívánja tárni meggyőződéseit, értékeit. A nyilvánosságra lépés csakis pozitív énképvel és az önmagába vetett hit és erő birtokában lehetséges.

2. A retorikai szituáció társismeret: a szónok szándéka világos: figyeljenek rám, gondolkodjanak velem, megértsék, amiről beszélek, azonosuljanak a logikai okfejtésemmel, megtegyék, amire kérem őket. Ezért aztán mindent meg is tesz, tanulmányozza a befogadót, a társat, aki meghallgatja a beszédét. Kíváncsi a szokásaira, a szükségleteire, a hiteire, kifürkészi a gondolatait, anticipálja a reakcióit. A szónok számára a hallgató megismerése és megértése létfontosságú, mert csak e tudás birtokában lesz képes úgy alakítani mondanivalóját, hogy az éppen a hallgatónak szóljon, őt készítse cselekvésre.

3. A retorikai szituáció ismeretszerzés, megértés: miközben foglalkoztatja a tárgy, amelyet témává kell formálni, az „ügy”, amelyet meg kell vitatni, a szónok anyaggyűjtésbe kezd, felkutat forrásokat, embereket, eseményeket és ezekben a társas szituációkban és interakciókban mélyebb megértésre tesz szert. Az érveket kidolgozza és logikai rendbe szervezi, és közben saját értelmi képességeit, saját személyiségét is kimunkálja és fejleszti, bölcsességre tesz szert.

4. A retorikai szituáció edukáció: a nyilvános beszéd hatásával számolni kell, mert a nyilvános beszéd retorikus természetű függetlenül attól, hogy milyen üzenettervezéssel készítették elő. A retorikus üzenettervezés nem mellőzi a hatás tervezését, a szónok pontosan tudja mi a szándéka, mire szeretné készíteni a befogadót, a hallgatót: az általa megértett és megtapasztalt, gondosan előkészített, retorikailag, stilisztikailag megtervezett üzenetet kívánja megértetni a hallgatósággal. A pozitív üzeneteket megértő és megértető szónok, Kányádi szavaival, „egy népet megéltető” tanítónak válik. A szónok tehát tanító, akinek küldetése van: megosztani legbensőségesebb értékeit, a felismert Igazságokat az emberekkel.

A nyelvi adat szerepe a grammatika tanításában

Szabó Veronika
Pécsi Tudományegyetem BTK
szabo.veronika@pte.hu

A grammatikaoktatás egyik célja, hogy a diákok felismerjék azokat a nyelvi szabályosságokat, amelyeknek implicit módon már birtokában vannak. Az idegen nyelvi oktatáshoz hasonlóan ez a felfedezés akkor a leghatékonyabb, ha a hétköznapi nyelvhasználatból merítünk, és nem az elemzés céljára létrehozott mesterséges példákkal kísérletezünk. Az előadásban azt mutatom be, hogyan lehet korpuszok segítségével tanulmányozni nyelvi mintázatokat, és ezt hogyan lehet beépíteni az anyanyelvoktatásba.

A személyes kommunikációs kompetencia fejlesztésének lehetőségei a középiskolai oktatásban

Tomori Tímea

Nyíregyházi Egyetem, Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet

tomori.timea@nye.hu

Nagy József kompetenciamodelljéből kiindulva Szőke-Milinte Enikő kommunikációs kompetencia modelljére és annak komponenskészletére tekintettem alapvetésként a személyes kommunikációs kompetenciához kapcsolódó vizsgálódásaimban. A 21. századi oktatási környezetben időszerű és hatékony tanítási módszerek rendszerezése, összegzése volt a célom. Kutatásaim során a kommunikációs kompetenciára transzverzális kompetenciaterületként tekintettem. Előadásomban olyan pedagógusinterjúkat elemzek, amelyek a személyes kommunikációs kompetencia komponenseit leginkább fejlesztő módszerekre és jó gyakorlatokra reflektálnak.